

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИКАРПАТСЬКОЇ ГУЦУЛЬЩИНИ ТА ЙОГО РОЛЬ В АРХІТЕКТУРНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

Юрчишин Г., кандидат архітектури, член-кореспондент
Української академії архітектури, доцент кафедри
архітектурного проектування ІФНТУНГ

Анотація. Визначено вплив етнографічного потенціалу Гуцульщини на особливості формування та функціонування рекреації і туризму в регіоні.

Ключові слова: Гуцульщина, етнографічний потенціал, архітектурна організація, регіон, рекреація.

Аннотация. Юрчишин Г. *Этнографический потенциал Прикарпатской Гуцульщины и его роль в архитектурной организации рекреации и туризма в регионе.* Установлено влияние этнографического потенциала Гуцульщины на особенности формирования и функционирования рекреации и туризма в регионе.

Ключевые слова: Гуцульщина, этнографический потенциал, архитектурная организация, регион, рекреация.

Annotation. Yurchishin G. *Ethnographic Potential of Precarpathian Hutsulshchyna and its Role in the Architectural Organization of recreation and Tourism in the Region.* The influence of ethnographic potential of Hutsulshchyna on the peculiarities of formation and functioning of recreation and tourism in the region has been determined there.

Key words: Hutsulshchyna, ethnographic potential, peculiarities, architectural organization, region, recreation.

Постановка проблеми. Вирішальним чинником функціонування, багатьох населених пунктів Прикарпатської Гуцульщини стає рекреаційний потенціал території. Закономірним є високий інтерес учених і практиків до теоретичних, методологічних та практичних питань розвитку рекреації в Українських Карпатах, вирішення задач збереження природи та історико-культурної спадщини, вдосконалення рекреаційного будівництва в регіоні. Недостатньо уваги приділено новим видам рекреації, розробці методичних підходів до архітектурної організації рекреаційного простору в нових соціально-економічних умовах. Це призводить до суттєвого зниження ефективності програм з розвитку рекреації в регіоні, непридатності використання наявних підходів у нових умовах.

Метою дослідження є виявити та класифікувати чинники, що впливають на формування та функціонування рекреації, окреслити місце етнографічних чинників в цій системі, дослідити закономірності та встановити параметри впливу етнографічних чинників на організацію рекреаційного простору, визначити перспективні тенденції розвитку етнографічних чинників та умов, що впливають на формування рекреаційної системи.

Виклад основного матеріалу. Гуцульщина - найбільш чітко виражена етнографічна територія України. Гуцули до наших днів зберегли багату самобутню матеріальну і духовну культуру, мають свій побут, звичаї, говірку,

які виразно відрізняють їх від сусідів. Духовний світ і естетичні уподобання формувалися у постійному спілкуванні з природним середовищем. Народне мистецтво гуцулів нерозривно пов'язане з побутом та господарською діяльністю. Наявність добрих лісів дало гуцулам добірний матеріал до зрубних споруд і дерев'яного посуду, сприяло розвитку художньої різьби по дереву. Суворий гірський клімат зумовив характер національного одягу. Скотарство дає селянину вовну, з якої виготовляють сукно і узорне ткацтво, шкіру для взуття, сумок, поясів. Біля покладів гончарних глин виготовляється розписна кераміка.

Всі вироби, що виходять з рук гуцулів, відрізняються раціональністю, лаконічністю і художньою довершеністю. Високогір'я спричинилось до вироблення специфічного господарського укладу (гірської агротехніки, лісівництва, полонинського тваринництва), розвитку різних видів ремесел, особливого типу архітектури в забудові населених пунктів та їх розташування у складних рельєфних умовах.

Етнокультурний потенціал складається з історичних та архітектурних пам'яток, традиційних народних обрядів, народних художніх промислів.

Культура та релігія на Гуцульщині надзвичайно тісно переплетені. З прадідівських часів донині збереглися народні традиції обрядовості: весілля, Христини дитини, похорони, «входини»- освячення нової будівлі, проводи на полонину та інші. Всі обряди проводяться не тільки згідно релігійних канонів, а й обов'язковим дотриманням гуцульських звичаїв. Важливим чинником, який формує етнопсихологію регіону є етнопсихологія, яка впливає на ритуал проведення великих християнських свят, які водночас являються неперевершеними барвами поєднання народної творчості, прадавнього обряду та сучасного звичаю. Характерною рисою гуцульського обряду є неодмінне використання предметів декоративно-прикладного мистецтва та традиційного народного вбрання. Наприклад, на Верховинщині, в селах Перехресне, Криво рівня та в гірській Снідавці на Косівщині до шлюбу молодята їдуть на конях, пишно прибраних й осідланих. Наречений в рогатівці або кресані з букетом, вишиванці, кептарі, сердаку або гуглі, чересі (з тобівкою) через плече, топірцем чи барткою в руці; наречена в барвистих чільцях і білій гуглі, запасках, завітчаній перемічці, тканій чи вишиваній, писаних капчиках і цяткованих постолах. На шиї, переважно з кольорового металу і старих монет, згарди, пацьорковані намиста і «силянкові прикраси». Буває, що у весільному кортежі сім або дев'ять пар вороних на яких сидять дружки та дружки, бояри, куми та хресні батьки. На Верховинщині традиційно стріляють вгору з самопалів, що виготовлені у формі опришківських пістолів.

Унікальними є льодові сакральні споруди, які виготовляються жителями сіл напередодні Водохрестя. Так, в селі Соколівка Косівського району щороку почергово жителі окремих кутків чи присілків змагаються у мистецтві будівництва цілих архітектурних ансамблів на березі річки де проходить мистецтві обряд освячення води. Дзвіниця, престол, капличка, великі і малі хрести та

багато інших ритуальних споруд, які повністю зроблені з льоду входять в цей архітектурний ансамбль. Жителі села незалежно від віку обов'язково одягають гуцульський одяг в святковий день, який у кожного є як літній так і зимовий.

Характерною рисою мистецтва Гуцульщини є як певна спорідненість, так і відмінність в колористиці та композиційному вирішенні творів декоративно-прикладного мистецтва. Кожен населений пункт – це неповторний мистецький світ, який продовжує традиції автентичного народного мистецтва. Досліджено, що одним із чинників, які впливають на етнокультурну регіону є вплив прилеглих територій. Цей вплив є більшим на границях етнографічних зон і поступово зменшується в глибині регіону.

Особливе місце посідає історико-культурна спадщина регіону, як носій традицій та культури місцевого населення, а територіальні системи різного рівня практично завжди включають комплекси, які є цінною історико-культурною спадщиною. За даними археологічних розкопок і розвідок сьогодні лише на Прикарпатті взято на облік 1500 пам'ятників, 1058 могильних поселень, 136 курганних поховань, 57 ґрунтових могильників, 60 старослов'янських городищ. В Івано-Франківській області на початок 2006 року на обліку та під охороною держави є 1423 пам'ятки архітектури, з них 513 культових споруд: 482 церкви (355 – дерев'яних і 127 мурованих), 24 костели та 7 синагог. Основну масу становлять пам'ятки житлового і громадського будівництва, а також унікальні пам'ятки промислового та інженерного будівництва, зокрема: млин села Верхній Ясенів 1779 року і кляуза-плотина села Бангофа 1910 року Верховинського району, кузня села Космач 1896 року та млин села Шешори Косівського району, замок XV-XVI ст. Надвірнянського району.

Такі комплекси охоплюють значні території, формують розпланування та краєвид міських і сільських поселень, а також відкритих незабудованих територій. Слід наголосити, що просторова впорядкованість територій та природного довкілля історико-культурної спадщини є свідченням загального цивілізаційного розвитку тієї чи іншої території, візитною картою міста чи села. Це також є важливою складовою рекреаційної інфраструктури території і має визначальне значення у розвитку туризму та відпочинку.

На основі наукового аналізу рекреаційних досліджень встановлено, що основним напрямком розвитку рекреації у регіоні Гуцульщини було використання переважно кліматичних, лікувальних та ландшафтних ресурсів цього регіону із створенням мережі стаціонарних рекреаційних закладів. Не створено спеціального виду рекреації, який базувався б на використанні етнографічних чинників. Особливої уваги потребують питання, які стосуються вирішення проблем гірського села. Занепад соціальної інфраструктури села, загострення демографічної ситуації, зростання безробіття призводять до обезлюднення сільських територій, деградації поселенської мережі, скорочення зайнятості та зниження матеріального добробуту селян. Рекреаційна сфера є важливою у діяльності на селі, тому закономірним є посилений інтерес до

проблем розроблення механізму розвитку рекреаційної сфери та реформування її структурних елементів в умовах соціальних трансформацій та встановлення нових відносин.

Для оптимальної архітектурної організації рекреаційної системи її необхідно представляти у вигляді єдиної функціональної підсистеми - системи обслуговування регіону. Місця рекреації доцільно класифікувати за наступними основними ознаками: функціональні характеристики, конструктивні особливості, форма власності, архітектурно-планувальні. Основні завдання розвитку рекреаційної сфери гірських територій полягають у:

- зміцненні конкурентних позицій рекреаційних територій в межах регіону через розвиток просторового потенціалу;
- розширенні видів рекреації через пошук нових форм рекреаційної продукції, що виробляється на конкретній території.

Головною рисою розвитку рекреації на сільських територіях є акцентування уваги на стратегіях ендегенного розвитку, що передбачає використання потенціалу місцевих людських, інституційних та природних ресурсів, щоб створити для місцевих жителів нові можливості розвитку та стимулювати нові види діяльності. Це визначає необхідність дослідження тенденції розвитку етнографічних факторів та місцевих умов, що впливають на формування рекреаційної системи та на визначення її основних параметрів.

Висновки. Таким чином, в умовах Карпатського регіону надзвичайно важливими є показники оцінки впливу етнографічних чинників на функціонування закладів рекреації, які враховують непрямий внесок в умови життєдіяльності мешканців та естетичну організацію рекреаційного середовища, що дозволяє удосконалити районне розпланування та управління архітектурно-містобудівними процесами в регіоні.

Література:

1. Вагилевич И. Гуцулы, обитатели восточной отрасли Карпатских гор. // Пантеон. — СПб., 1855. — Т. 2. — С. 17–56.
2. Гидбут А.В., Мезенцев А.Г. Курортно-рекреационное хозяйство: Региональный аспект.- М., 1991.-С.23.
3. Гоберман Д. Н. По Гуцульщині. – Л.: Мистецтво, – 1979. – С 35.
4. Поріцький Я.М. Етнографічне дослідження Карпат. – Народна творчість та етнографія. — 1964. — №4. — С.21–24.
5. Трибун П. Рекреаційні зони Івано-Франківської області: їх стан і перспективи розвитку. // Геокол. України: Зб. наук. праць. – К., 1993. – С.97–99.

Надійшла до редакції 29.06.2007